

COORDONATE ALE REFORMEI EDUCAȚIONALE

COERENȚA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ȘI CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE: ȘCOLI DOCTORALE

Petru TODOS, Elena MURARU, Petru CHETRUȘ

Universitatea de Stat din Moldova

The research learning and the development of the researcher's career, the necessity of candidates for a doctor's degree and good professional scientists become one of the most important discussed themes, on the level of European research scientific ability and it's consolidation and the professional development of the European Area based on knowledge.

Învățarea cercetării și dezvoltarea carierei de cercetare, necesitatea sporirii esențiale a numărului de doctoranzi și cercetători bine instruiți au devenit în ultimul timp întrebări de primă importanță în dezbaterile referitoare la consolidarea capacității de cercetare a Europei și în discuțiile privind formarea Spațiului European bazat pe cunoștințe.

În acest material se face încercarea de a parcurge cele mai semnificative documente europene (comunicatele reuniunilor miniștrilor învățământului, rapoartele și concluziile seminarelor Bologna, proiectele AUE) vizavi de starea actuală și tendințele/direcțiile de dezvoltare a studiilor de doctorat în Europa în contextul Procesului Bologna.

Inițial, în Declarația de la Bologna din 19 iunie 1999 “Domeniul învățământului superior european”, printre cele 6 obiective generice se specifică intenția de adoptare a unui sistem de învățământ superior european bazat pe două cicluri, care să asigure o bună compatibilitate și comparabilitate a sistemelor de învățământ superior naționale, păstrând diversitatea lingvistică și a tradițiilor acumulate de secole. În următorul document, Comunicatul Conferinței Miniștrilor responsabili pentru Învățământul Superior de la Praga din 2001, în plus a fost recunoscut ca factor de mare importanță asigurarea și dezvoltarea învățământului pe parcursul întregii vieți.

Luând în considerație concluziile consiliilor europene din Lisabona (2000) și Barcelona (2002) care au drept scop transformarea Europei în cea mai competitivă și dinamică economie din lume bazată pe cunoștințe, capabilă să producă o creștere economică durabilă cu mai multe posturi de lucru și cu o mai mare coeziune socială, se lansează un apel la înfăptuirea în continuare a acțiunilor și asigurarea unei cooperări mai apropiate în contextul procesului Bologna.

Imediat după aceasta (2003), la Conferința Miniștrilor de la Berlin, s-a convenit asupra faptului că trebuie întreprinse eforturi pentru a asigura legături mai adecvate între învățământul superior și sistemul de cercetare în țările respective, a se beneficia de sinergiile cu Spațiul European al Cercetării, consolidând astfel o Europă bazată pe cunoștințe. La obiectivele Procesului Bologna s-a adăugat o nouă linie intitulată “*Domeniul învățământului superior european și arealul european al cercetării – doi piloni ai societății bazate pe cunoștințe*” care subliniază rolul-cheie al programelor de doctorat și al învățării cercetării în acest context.

Pentru a spori conștientizarea problemelor și a furniza o bază solidă privind discuțiile, Asociația Universităților Europene (EUA) a lansat în 2004 un Proiect pentru programe de doctorat finanțat de Socrates în vederea analizei problemelor-cheie referitoare la structura și organizarea, finanțarea, calitatea și practica inovativă în programele de doctorat, ale cărui rezultate au fost prezentate la **Seminarul Bologna „Programele de doctorat pentru Societatea Europeană de dezvoltare a cunoștințelor”** (Salzburg, 3-5 februarie, 2005). Din discuțiile la acest seminar a fost formulat prin consens un set din **zece principii de bază privind problemele-cheie ale programelor de doctorat:**

1. Componentul de bază al învățământului de doctorat este avansarea cunoștințelor prin cercetare originală. În același timp, este recunoscut că studiile de doctorat trebuie să răspundă necesităților pieței de muncă/angajare care este mai mare decât (comuniunea academică) academia.

2. Introducerea strategiilor și politicilor instituționale: universitățile, în calitate de instituții, trebuie să-și asume responsabilitatea pentru asigurarea precum că programele de doctorat și studiul de cercetare pe

care le oferă sunt astfel concepute încât să răspundă noilor provocări și să includă oportunități adecvate pentru dezvoltarea carierei profesionale.

3. Importanța diversității: diversitatea mare de programe de doctorat în Europa, incluzând doctorate comune, reprezintă o putere care trebuie să fie sprijinită de calitate și o practică solidă.

4. Doctoranzii ca cercetători la treapta timpurie: trebuie să fie recunoscuți ca profesioniști, cu drepturi egale, care aduc o contribuție de bază/cheie la formarea noilor cunoștințe.

5. Rolul crucial al supravegherii și evaluării: în ceea ce privește doctoranzii individuali, aranjamentele pentru supraveghere și evaluare trebuie să fie bazate pe un cadru contractual transparent de responsabilități distribuite între doctoranzi, supraveghetori/conducători științifici și instituție (și acolo unde este necesar, includerea altor parteneri).

6. Obținerea masei critice: programele de doctorat trebuie să obțină masa critică și să se inspire din diferite tipuri de practici inovative care au fost introduse în universitățile din Europa, conștientizând faptul că diferite soluții pot fi adecvate diferitelor contexte și, în special, în țările europene mai mari sau mai mici. Acestea se clasifică începând cu secțiile postuniversitare pentru doctoranzi din cadrul universităților mari până la colaborări internaționale, naționale și regionale dintre universități.

7. Durata: programele de doctorat trebuie să opereze în cadrul unei durate de timp adecvate (de regulă, de la trei la patru ani la secția zi).

8. Promovarea structurilor inovative: pentru a răspunde la provocarea studiului interdisciplinar și dezvoltarea abilităților transferabile.

9. Sporirea mobilității: programele de doctorat trebuie să ofere mobilitate geografică, precum și interdisciplinară și intersectorială, de asemenea, și colaborare internațională în limitele unui cadru integrat de cooperare dintre universități și alți parteneri.

10. Asigurarea finanțării adecvate: dezvoltarea programelor de doctorat calitative și finalizarea lor cu succes de către doctoranzi necesită finanțare adecvată și permanentă.

Aceste zece principii au servit ca baza pentru lucrul ulterior al BFUG (Grupul de Coordonare Bologna) și astfel s-a completat planul Comunicatului de la Bergen (2005).

În capitolul intitulat „Învățământul superior și cercetarea” al Comunicatului sunt evidențiate următoarele:

- se subliniază importanța învățământului superior în promovarea cercetării, dar și importanța cercetării atât în asigurarea contribuției învățământului superior la dezvoltarea economică și culturală, cât și în asigurarea unei coeziuni sociale;

- se accentuează faptul că eforturile de a introduce reforme structurale și de a îmbunătăți calitatea educației nu trebuie să diminueze eforturile de dezvoltare a cercetării și inovației. De aceea se subliniază importanța cercetării și a formării în acest domeniu pentru menținerea sau îmbunătățirea calității și creșterea competitivității și atractivității Spațiului European al Învățământului Superior (SEÎS);

- se recunoaște nevoia unei îmbunătățiri a sinergiei dintre învățământul superior și cercetarea din statele-membre ale Procesului Bologna și respectiv între SEÎS și Spațiul European al Cercetării (SEC).

Pentru atingerea acestor obiective, calificările la nivel de doctorat trebuie să fie aliniate la cadrul de calificări al SEÎS folosind abordarea bazată pe rezultate.

Avansarea cunoașterii prin cercetare originală constituie partea principală a formării doctorale, date fiind nevoia de programe doctorale structurate și nevoia de supraveghere și evaluare transparente. Volumul de lucru normal corespunzător celui de-al treilea ciclu ar trebui să corespundă la 3-4 ani învățământ cu frecvență.

Se recomandă universităților să se asigure că programele lor doctorale promovează formarea interdisciplinară și dezvoltarea competențelor transferabile satisfăcând astfel nevoile pieței muncii. Trebuie realizată o creștere a numărului candidaților la doctorate care își aleg cariere de cercetare în cadrul SEÎS. Prin participanți la al treilea ciclu de studiu ne referim atât la studenți, cât și la cercetătorii debutanți.

Învățământul universitar este situat la intersecția dintre cercetare, educație și inovare, reprezentând și un element-cheie în competitivitatea europeană. Pe măsura apropierei de anul 2010, trebuie să se asigure instituțiilor de învățământ superior autonomia necesară pentru a implementa reformele convenite și o finanțare respectivă a instituțiilor.

Astfel, Spațiul European al Învățământului Superior este structurat pe trei cicluri, fiecare ciclu având rolul de a asigura pregătirea studenților pentru piața muncii, acumularea de noi competențe și pentru cetățenia activă. Cadrul calificărilor, setul comun de standarde și norme orientative europene pentru asigurarea calității și recunoașterea diplomelor și a perioadelor de studii vor fi considerate, de asemenea, elemente-cheie ale SEÎA.

Documentul de lucru al Comisiei Europene SEC (2005)957 [11] specifica astfel competențele-cheie, corespunzătoare studiilor de doctorat (nivelul 8 după gradația EQF):

- să analizeze critic, să evalueze și să sintetizeze idei noi și complexe, cele mai specializate și avansate în domeniu;
- să extindă sau să redefinească cunoștințele și/sau practica profesională existente în domeniu sau la interfața cu alte domenii;
- să cerceteze, să conceapă, să proiecteze, să implementeze și să adapteze proiecte care conduc la noi cunoștințe și soluții procedurale;
- să analizeze critic, să evalueze și să sintetizeze idei noi și complexe;
- să demonstreze leadership și inovație în contexte de muncă și studiu care sunt necunoscute, complexe și imprezibile și care solicită rezolvarea problemelor implicând mulți factori ce interacționează, în condițiile în care unii dintre aceștia se schimbă și nu pot fi anticipați;
- să demonstreze capacitatea de angajament durabil față de dezvoltarea de idei sau procese noi, precum și un nivel ridicat de înțelegere a proceselor de învățare;
- să comunice cu autoritate profesională cu omologii dintr-o comunitate de specialiști;
- să observe și să reflecteze asupra normelor sociale și a relațiilor interpersonale și să acționeze în vederea îmbunătățirii acestora;
- să demonstreze experiența relațiilor interpersonale la nivel operațional, precum și capacitatea de a lua decizii strategice într-un mediu complex;
- să acționeze pentru progresul social și promovarea eticii.

Partea subliniată în text corespunde descriptorilor Dublin privind finalitățile prescrise ciclului 3 al învățământului universitar.

Aceste doua documente specifică, de asemenea, importanța formării la ciclurile premergătoare ale deprinderilor de cercetător. Ciclurile de studii sunt distincte, dar în același timp sunt strâns legate – reprezintă verigi ale lanțului de formare a specialiștilor ca răspuns la cerințele pieței de muncă.

La Bergen s-a convenit ca EUA prin membrii săi să pregătească un raport sub responsabilitatea BFUG referitor la dezvoltarea ulterioară a principiilor de la Salzburg care urma să fie prezentat la Reuniunea Miniștrilor în mai 2007 (Londra). În acest context, trebuie menționate rapoartele și recomandările a două seminare Bologna referitor la programele de doctorat: din 23-24 martie 2006, Bruxelles, și 7-9 decembrie 2006, Nice, Franța.

Seminarul de la Bruxelles s-a axat pe două tematici:

- supravegherea, evaluarea și monitorizarea studiilor de doctorat;
- formarea abilităților generice.

Referitor la prima dintre tematici se menționează:

1. Marea necesitate pentru dezvoltarea noilor practici de conducere a studiilor de doctorat.
2. Necesitatea semnării unui acord dintre conducătorul științific, doctorand și instituție cu un plan de cercetare al candidatului bine definit, responsabilități și drepturi pentru toate părțile implicate.
3. Supravegherea multiplă (echipa de supraveghere) trebuie să devină un lucru obișnuit.
4. Selectarea riguroasă a persoanelor cărora li se dă dreptul de a fi conducător științific, sarcina de lucru și motivarea activității acestuia (stimulare financiară și promovare academică).
5. Instruirea conducătorilor de doctorat este importantă atât pentru conducători, cât și pentru doctoranzi. În Marea Britanie, de exemplu, este introdusă instruirea supraveghetorilor în baza Codului de bune practici bazată pe studii de caz, discuții, împărtășirea practicilor bune și reflectarea asupra propriilor experiențe, probleme de asigurare a calității etc.

Referitor la cea de-a doua problemă s-a constatat:

Instruirea/formarea abilităților generice (transferabile, transversale, de viață) în studiile de doctorat s-a dezvoltat ca răspuns la natura schimbătoare a pieței globale de muncă și necesitatea pentru o angajare mai mare în câmpul muncii a candidaților în toate sectoarele societății. Scopul instruirii este de a pregăti mai bine candidații la titlul de doctor pentru cariera lor profesională.

Instruirea poate fi organizată în diferite moduri. Participanții au subliniat faptul că tradiționalele cursuri prin lecții nu sunt întotdeauna populare la nivel de doctorat – doctoranzii preferă alte căi, moduri de instruire mai mult centrate pe student (în special, învățarea prin fapte concrete în decursul realizării unui lucru).

Ce prevede, de regulă, instruirea:

- abilități de cercetare (analiza și interpretarea datelor);
- gândire creativă (dezvoltarea strategiilor; utilizarea și managementul resurselor, evaluarea);
- logistica și planificarea strategică;
- managementul cercetării;
- abilități de comunicare și interpersonale (inclusiv abilități de prezentare);
- lucrul în rețea și în echipă;
- managementul carierei;
- scriere, abilități de predare, viteza citirii;
- discuții cu mass-media și cu publicul etc.

Universitatea trebuie să ofere singură instruirea abilităților generice. S-a propus ca diploma la ciclul trei să fie însoțită de un supliment la diplomă (cu o descriere a instruirii abilităților) similar după structură cu cel de la licență și masterat.

Seminarul de la Nice a fost punctul culminant al lucrului EUA asupra proiectului „Programe de doctorat în Europa” începând cu 2004. Au fost puse în discuție aspectele-cheie ale programelor de doctorat la un mare forum internațional de experți și practicieni. Sesiunile în plen și în cele 7 grupuri de lucru se referă la problemele curente, la programele de doctorat, starea curentă a programelor de doctorat, identificarea tendințelor principale, punctelor slabe și cele puternice care să sporească preocuparea pentru dezvoltarea programelor. Sumarele prezentărilor și a Grupului de lucru sunt accesibile acum pe pagina Web-site a EUA (www.eua.be).

Concluziile finale ale seminarului au servit ca bază pentru compartimentul respectiv al Comunicatului de la Londra.

În Concluzii se menționează că Comunicatul de la Bergen a luat în considerație cele 10 principii de bază adoptate la Salzburg. Însă dezvoltarea ulterioară a acestor principii necesită întreprinderea unor acțiuni și obligativități din partea tuturor partenerilor Procesului Bologna: guverne, instituții și cadrele lor care se află în relații de parteneriat cu doctoranzii și alți cercetători la treapta timpurie.

S-a subliniat importanța caracterului unic al ciclului de doctorat care oferă instruire de către și pentru cercetare și se axează pe avansarea/dezvoltarea cunoștințelor prin cercetări originale. Mai mult decât atât, participanții au reiterat rolul crucial al ciclului doctoral prin faptul că el contribuie la realizarea obiectivelor/scopurilor de cercetare ale Europei și la unirea învățământului superior european cu arealele de cercetare:

1. *În timp ce programele de doctorat sunt unice, ele nu trebuie să fie luate în considerație izolat, ci în relație cu implementarea celor trei cicluri Bologna ca un tot întreg:* componentul de cercetare și dezvoltare a abilităților transferabile trebuie să fie incluse adecvat și dezvoltat pe parcursul fiecărui ciclu.

2. *O serie de programe de doctorat inovative apar* pentru a răspunde cerințelor schimbătoare ale pieței de muncă care evoluează foarte rapid. Angajarea în câmpul muncii a cercetătorilor-doctoranzi atât în cadrul, cât și în afara instituțiilor academice, precum și necesitățile individuale și ale societății pentru studiu și instruire de lungă durată, au acționat ca un catalizator pentru dezvoltarea noilor programe, inclusiv a doctoratelor profesionale, pentru o mai mare colaborare industrială și o cooperare europeană și internațională sporită.

3. Programele de doctorat reprezintă un component-cheie al învățământului superior european într-un context global; problemele referitoare la *internaționalizare și mobilitate și stabilirea unor grade comune la nivel de doctorat sunt importante pentru dezvoltarea instituțională strategică.*

4. *O atenție mai mare trebuie să fie acordată dimensiunii sociale a celui de-al treilea ciclu.* Echitatea reprezintă o preocupare majoră.

5. Programele de doctorat sunt, de asemenea, importante pentru *dezvoltarea inovării și creativității în societate* și este vital a investi atât în cercetarea disciplinară înalt calitativă, cât și în programe interdisciplinare și intersectorale.

6. *Necesitatea pentru o investire mai mare și cu un anumit scop* în cel de-al treilea ciclu este clară și trebuie să fie considerată o chestiune de urgență. Este important, de asemenea, că finalitățile celui de al doilea ciclu (masterat) nu sunt determinate numai de cererile pieței, dar și de legătura dintre ciclul doi și trei, fiind dată legătura integrală dintre al doilea și al treilea ciclu.

Concluziile finale și recomandările seminarului sunt axate pe trei direcții majore:

1. Rolul instituțiilor superioare de învățământ

Instituțiile superioare de învățământ sunt în întregime responsabile de dezvoltarea și oferirea programelor de doctorat înalt calitative. Aceasta cere instituțiilor autonome să poată dezvolta strategii și politici de rând cu propriile lor misiuni și scopuri și să creeze cadrul de condiții necesare la nivel instituțional care să dea

posibilitate apariției masei critice cum ar fi: introducerea structurilor organizaționale adecvate în instituții care să demonstreze valoarea adăugată pentru instituție, în special în ceea ce privește neutralizarea izolării cercetătorilor de la treapta timpurie de alte discipline sau de un grup mai mare de academicieni sau de o comunitate științifică mai mare; stabilirea transparenței așteptărilor, standardelor de calitate și de evaluare; crearea sinergiilor în ceea ce privește dezvoltarea abilităților transferabile (la nivel instituțional sau interinstituțional). Dintre soluțiile posibile pot fi menționate:

- structuri care includ masteranzi și doctoranzi și care oferă suport administrativ, de studiu și de dezvoltare;
- structuri care includ numai doctoranzi în jurul unei teme de cercetare sau a unui areal interdisciplinar și posibil include câteva instituții.

Privind dezvoltarea perspectivelor atractive ale carierei de cercetare pentru cercetători la treapta timpurie, instituțiile superioare de învățământ trebuie să-și asume responsabilitatea pentru:

- promovarea carierelor de cercetare atractive și a perspectivelor carierei pentru doctoranzi în colaborare cu parteneri din afara universității, astfel promovând dezvoltarea căilor clare ale carierei în interiorul și în afara universității și între universitate și alte sectoare de angajare în câmpul muncii;
- crearea condițiilor atractive pentru cercetare, potrivit hotărârilor cartei cercetătorilor europeni și codului de conduită pentru recrutarea cercetătorilor;
- concentrarea finanțării pentru a crea studii de doctorat mai efective.

Instituțiile de învățământ superior trebuie să atragă atenție nu numai dezvoltării carierei cercetătorului doctorand, dar și necesității strategice pentru a face carierele de cercetător mai atractive pentru cercetătorii de la nivel de postdoctorat și să faciliteze dezvoltarea carierei lor. Sunt necesare structuri clare pentru cariera academică și o varietate de perspective pentru carieră în universitate, precum și în industrie și sectorul public.

Mobilitatea este o parte integrantă a studiului de doctorat în multe universități. Instituțiile de învățământ superior trebuie să susțină mobilitatea la nivel de doctorat în cadrul colaborării interinstituționale ca un element al strategiei lor internaționale. Instituțiile, dar în special autoritățile publice, trebuie să ia în considerație obstacolele legale, administrative și sociale, de exemplu în ceea ce privește vizele, permisele de lucru și problemele de securitate socială.

Atât mobilitatea internațională, cât și cea transectorală și interdisciplinară trebuie să fie recunoscută ca aducând o valoare adăugată în dezvoltarea carierei cercetătorilor-doctoranzi și a altor cercetători la treapta timpurie.

Gradele comune de doctorat, doctoratele europene și aranjamentele de cotutelă trebuie să fie ulterior dezvoltate și considerate a fi un instrument important al cooperării internaționale și interinstituționale.

2. Îmbunătățirea calității programelor de doctorat

Diversificarea programelor de doctorat. Un număr de rute diverse pentru doctorat au fost dezvoltate în Europa în anii recenti – doctoratele orientate spre profesii specifice (așa-numitele doctorate „profesionale”), doctorate comune și doctoratul european și o varietate de doctorate bazate pe colaborări dintre universitate și industrie. Evident, cercetarea originală trebuie să rămână componentul principal al tuturor doctoratelor, indiferent de tipul și forma lor. Procesele și rezultatele principale trebuie să includă finisarea unei teze individuale (bazată pe o contribuție originală la dezvoltarea cunoștințelor sau o aplicare originală a cunoștințelor) care să treacă evaluarea făcută de către o comisie universitară expertă cu reprezentare externă.

Așa-numitele doctorate „profesionale” sunt doctoratele care se axează pe aplicarea cercetării într-o manieră reflectivă privind o altă practică profesională. Se observă o creștere rapidă a numărului de doctorate profesionale, în special în Marea Britanie, dar și în alte țări – în sectorul învățământului superior din întreaga Europă.

Supravegherea, monitorizarea și evaluarea. Trebuie să se pună în continuare accentul asupra importanței supravegherii, monitorizării și evaluării, așa cum se menționează în principiile de la Salzburg, iar universitățile trebuie să fie încurajate și susținute în dezvoltarea și diseminarea practicilor bune în managementul gradelor de cercetare. Aranjamentele trebuie să se bazeze pe un cadru contractual transparent de responsabilități împărțite între candidați, supraveghetori și instituție și, acolo unde este necesar, alți parteneri, așa cum este indicat în recomandările de la Salzburg. Trebuie să se atragă atenție în special asupra asigurării: supravegherii multiple, dezvoltării continue a abilităților profesionale ale cadrelor didactice și revizuirii performanțelor supraveghetorilor.

Dezvoltarea abilităților transferabile. Dezvoltarea abilităților transferabile care trebuie să fie deja o parte integrantă a programului de studiu al primului și al doilea ciclu, trebuie să fie efectuată în contextul structurilor de suport instituțional la nivel de doctorat. Scopul principal trebuie să fie recunoscut și să ridice preocu-

parea în rândul doctoranzilor referitor la abilitățile pe care le obțin prin cercetare, astfel îmbunătățind perspectivele lor de angajare atât în sectorul academic, cât și pe piața muncii. Este, de asemenea, important a se asigura ca referința la dezvoltare a abilităților transferabile să fie inclusă în procedurile de evaluare a calității instituționale.

3. Responsabilitatea publică pentru condițiile de muncă în perioada studiilor de doctorat și de postdoctorat

Universitățile și autoritățile publice trebuie să împărtășească o responsabilitate comună referitoare la statutul și condițiile cercetătorilor la nivel de doctorat și postdoctorat. Doctoranzii – cercetători la treapta timpurie sunt vitali pentru dezvoltarea Europei și trebuie să aibă toți drepturi egale.

Asigurarea finanțării adecvate a programelor de doctorat și a doctoranzilor, precum și a instituțiilor de învățământ superior și infrastructura lor este al zecelea și ultimul principiu enunțat la Salzburg și necesită a fi implementat, dat fiind faptul că un rol important îl joacă studiul de doctorat ca o treaptă de formare a carierei de cercetător atât în sectorul academic, cât și în cel nonacademic, iar caracterul atractiv al carierei de cercetător este determinat în mare parte la nivel de doctorat. De aici și importanța asigurării statutului și a suportului financiar al doctoranzilor. Finanțarea doctoranzilor trebuie să fie:

- stabilă, să acopere întreaga perioadă a programului de doctorat, să se ofere suficiente condiții decente de trai și lucru. Se subliniază nevoia de asigurare a condițiilor de studiu pentru studenți astfel, încât să-și poată finaliza studiile fără dificultăți generate de situația lor socială sau economică;

- destul de atractivă pentru a încuraja candidații calificați inclusiv din grupurile cu venit mic.

Statutul adecvat și condițiile de lucru trebuie recunoscute ca fiind esențiale și pentru cercetătorii de la nivel de postdoctorat pentru care sunt necesare structuri academice clare și o varietate de perspective privind cariera. Cercetătorii de la nivelul de postdoctorat trebuie să fie recunoscuți ca profesioniști, care au un rol important în dezvoltarea societății de știință, așa precum este menționat în Carta Cercetătorilor Europeni și Codul de Conduită pentru Recrutarea Cercetătorilor. Aceasta presupune că durata fazei de postdoctorat fără o perspectivă clară a carierei trebuie să fie limitată la cinci ani. Ele trebuie să fie eligibile pentru a putea participa la obținerea granturilor naționale și internaționale privind finanțarea cercetării lor. Trebuie să fie încurajate inițiativele precum granturile pentru cercetătorii independenți.

Rezultatele ultimelor două seminare Bologna privind studiile de doctorat au fost reflectate în raportul Comisiei Europene SEC (2005)957 [11] și într-o formă concentrată în Comunicatul de la Londra „Spre un spațiu European al Învățământului Superior: răspunsuri la provocările unei lumi globalizate”. Aici se constată:

- corelarea mai strânsă a SEÎS cu Spațiul European al Cercetării rămâne un obiectiv important;
- se recunoaște valoarea creării și menținerii unei diversități largi de programe doctorale în conformitate cu Cadrul Calificărilor pentru SEÎS.

În același timp, se menționează că sporirea ofertei de programe de doctorat, precum și îmbunătățirea statutului, perspectivei de carieră și finanțării cercetătorilor debutanți, sunt condiții esențiale pentru îndeplinirea obiectivelor europene de întărire a capacității de cercetare și de creștere a calității și competitivității învățământului superior european.

Printre sarcinile de bază puse în fața universităților pentru perioada care a rămas până la 2010 sunt nominalizate:

- intensificarea eforturilor de a include programele doctorale în strategiile și politicile instituționale;
- crearea parcurșurilor de carieră și a oportunităților adecvate pentru doctoranzi și cercetători debutanți;
- Asociația Universităților Europene (EUA) este invitată să sprijine în continuare schimburile de experiență între instituțiile de învățământ superior în privința programelor doctorale inovatoare care apar în Europa, precum și în privința altor aspecte esențiale cum ar fi transparența condițiilor de acces, procedurile de supraveghere și de evaluare, dezvoltarea unor competențe transferabile și a unor modalități de creștere a posibilității de angajare pe piața muncii.

Concluzii:

1. Învățământul doctoral este o parte integrantă a procesului de pregătire a cadrelor.
2. Pregătirea doctorală este o formă de învățare prioritară prin cercetare științifică individuală și originală.
3. Pregătirea doctorală trebuie să cuprindă în mod obligatoriu componente care să asigure o formare multidisciplinară – managerială, de comunicare etc.
4. O tendință europeană de bază este diversificarea metodelor de formare inițială a tinerilor cercetători: PhD, doctorat profesional, doctorat industrial etc.
5. Multidisciplinaritatea pregătirii trebuie să constituie un concept de bază al formării doctorandului.

6. Orientarea spre necesitățile economiei de piață, pieței de muncă.
7. Ridicarea responsabilității conducătorilor de doctorat și diversificarea formelor de conducere a doctoratului.
8. Școlile doctorale (mono- și interuniversitare) constituie astăzi tendința de bază în formarea doctorală atât din punct de vedere al asigurării calității, multidisciplinarității doctoratului, cât și a optimizării cheltuielilor.
9. Cadrul European al Calificărilor (EQF) se concepe ca unul integrat pe domenii de formare pentru toate cele trei cicluri ale învățământului universitar (L-M-D) cu o diversificare treptată odată cu avansarea nivelului de pregătire (domenii la nivel de licență – L, mai multe specializări la nivel de M și multiple opțiuni la nivel de D).
10. Se observă o dezvoltare/susținere a pregătirii postdoctorale prin care se subînțelege o aprofundare sau lărgire a specializării obținute la doctorat.
11. Este necesară sporirea componentei academice a programelor de doctorat, destinate formării abilităților generice ale absolvenților (capacității de inserție/integrare în câmpul muncii, de leadership etc.), pregătirii pentru formarea și dezvoltarea carierei ulterioare.
12. Modificarea metodelor de selectare și formare a conducătorilor de doctorat, sporirea motivației activității acestora este necesară.
13. Sporirea responsabilității părților implicate în studiile de doctorat poate fi asigurată inclusiv prin încheierea acordurilor respective tripartite (doctorand, conducător, universitate).

Bibliografie:

1. Procesul Bologna. Realizarea spațiului european al învățământului superior. - Berlin, 2003 (trad.).
2. Niculau A. Câmpul universitar și actorii săi. - Iași: Polirom, 1997.
3. Strategia Națională de dezvoltare a învățământului superior din Republica Moldova. USM, 2005.
4. Singer M., Sarivan L. Repere pentru o reformă de profunzime în învățământul superior. - București: Sigma, 2006.
5. Moldovan-Bătrânc Viorelia, Bulat Galina. Dezvoltarea învățământului superior din Republica Moldova // Revista științifică „Studia Universitatis”. - Chișinău: 2007 CEP USM, 2007.
6. Domeniul învățământului superior european. Declarație comună a miniștrilor educației din Europa convenită la Bologna, 19 iunie 1999.
7. Legea învățământului a Republicii Moldova. Legea Nr.547-XIII din 21.07.95.
8. Legea Republicii Moldova Nr.559-XV din 25 decembrie 2004 pentru modificarea și completarea Legii învățământului Nr.547-XIII din 21 iulie 1995.
9. Clasificarea Programelor Educaționale din Republica Moldova. MoldCED. - Chișinău, 2006.
10. The framework of qualifications for the European Higher Education Area. Bologna Working Group on Qualification Framework. /<http://www.bologna-Bergen2005.no/>
11. SEC (2005)957. Commission des Communautés Europeenes. Document de travail de la Commission. Vers un Cadre Europeen des Certification Professionnelles pour la formation tout au long de la vie. - Bruxelles, 8.7.2005.
12. COM(2006) 479 final 2006/0163(COD)). Mettre en oeuvre le Programme communautaire de Lisbonne. Recommandation du Parlement Europeen et du Conseil, établissant le cadre européen des certifications pour l'apprentissage tout au long de la vie. - Bruxelles, 5.9.2006.
13. Paul Ryan. National University of Irland. Galway. Welcome to the Afternoon Session. Tuning in Practice. Tuning applied.
14. Tuning Educational Structures in Europe. Final Report. Pilot Project- Phase 1. Socraes, 2003. http://europa.eu.int/comm/education/policies/educ/tuning_en.html
15. Tuning Educational Structures in Europ II. Universities' contribution to the Bologna Process. Edited by Julia Gonzalez, Robert Wagenaar, 2005. http://europa.eu.int/comm/education/policies/educ/tuning_en.html, <http://tuning.unideusto.org/tuningeu/>
16. EUR-ACE. Framework Standards for the Accreditation of Engineering Programmes, 2005.
17. Directive 205/36/EC of 7 september 2005 on the recognition of professional qualifications. Official Journal of the European Union, 30.9.2005.
18. Seminarul Bologna de la Salzburg, www.EUA.be
19. Seminarul Bologna de la Bruxelles, www.EUA.be
20. Seminarul Bologna de la Nice, www.EUA.be
21. Singer Mihaela, Sarivan Ligia. Quo vadis, academia? Repere pentru o reformă de profunzime în învățământul superior. Sigma, 2006.

Prezentat la 14.11.2007